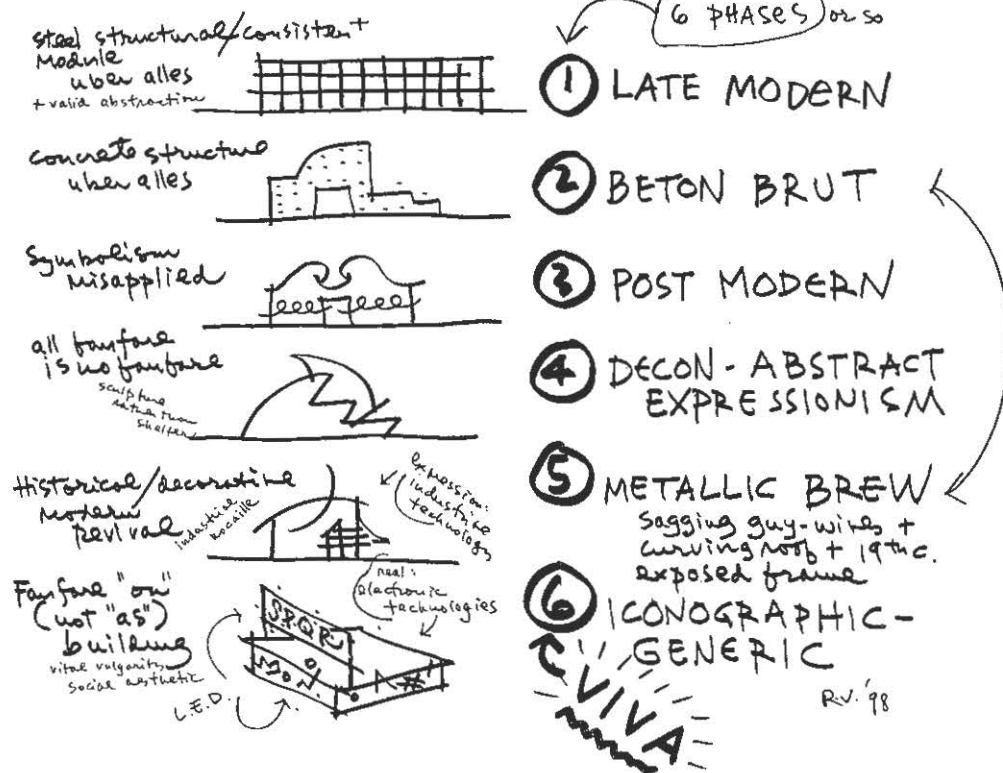

Robert Venturi og Denise Scott Brown fortæller om deres holdninger til den pragmatiske idé og dens betydning for arkitektur og byplanlægning .

40 YEARS OF ARCHITECTURE

PRAGMATISME

INTERVIEW MED ROBERT VENTURI OG DENISE SCOTT BROWN VED BORIS BRORMAN JENSEN

Boris Brorman Jensen: Med „Learning from Las Vegas“ markerer I et udgangspunkt for mange af de temaer, der tages op af faget i øjeblikket. Jeres interesse for ikonografien og mobilitet i den folkelige arkitektur og for hverdagslivets æstetik afspejler på en måde den igangværende diskussion. Hvad mener I om denne sammenligning?

Denise Scott Brown: „Den pragmatiske myte eller metode, om du vil, er en del af den angelsaksiske kultur, og den går flere hundrede år tilbage. Opfattelsen af, at pragmatisme er materielt baseret, kom fra England og slog senere an i Amerika. Den pragmatiske filosofi begyndte med Charles Sanders Pierce.

At studere byplanlægning i England er én ting, i USA en anden ting og noget helt tredje i Europa. Den amerikanske byplanlægningsuddannelse var baseret på sociologi og var kritisk over for arkitekters rolle i byplanlægningen. Amerikanske planlæggere er i øvrigt nærmest skræmte over den magt, planlæggere besidder i Europa. Amerikanerne føler sig mere filosofisk orienteret, fordi de har mindre magt – de flyder med

strømmen og forsøger at skabe en mere human måde at gennemføre tingene på. Jeg vil ikke blive overrasket, hvis Rem Koolhaas blev involveret i pragmatismen gennem sine tidlige filosofistudier og gennem sin viden om Amerika.“

Robert Venturi: „Vi er positive over for den pragmatiske idé, der som sagt blev formaliseret af C.S. Pierce, Henry James og måske E.W. Emerson. Den er en slags amerikansk tilgang, og vi kan især godt lide den, fordi den er anti-ideologisk. En god kunstner er ikke ideologisk, selv om han måske selv mener, han er det. Jeg holder af at påpege, at barokkens arkitekter ikke vidste, at de var barokke. Det er først bagefter, vi kan se, hvad de var; de arbejdede jo

bare pragmatisk med tingene og ikke ideologisk.

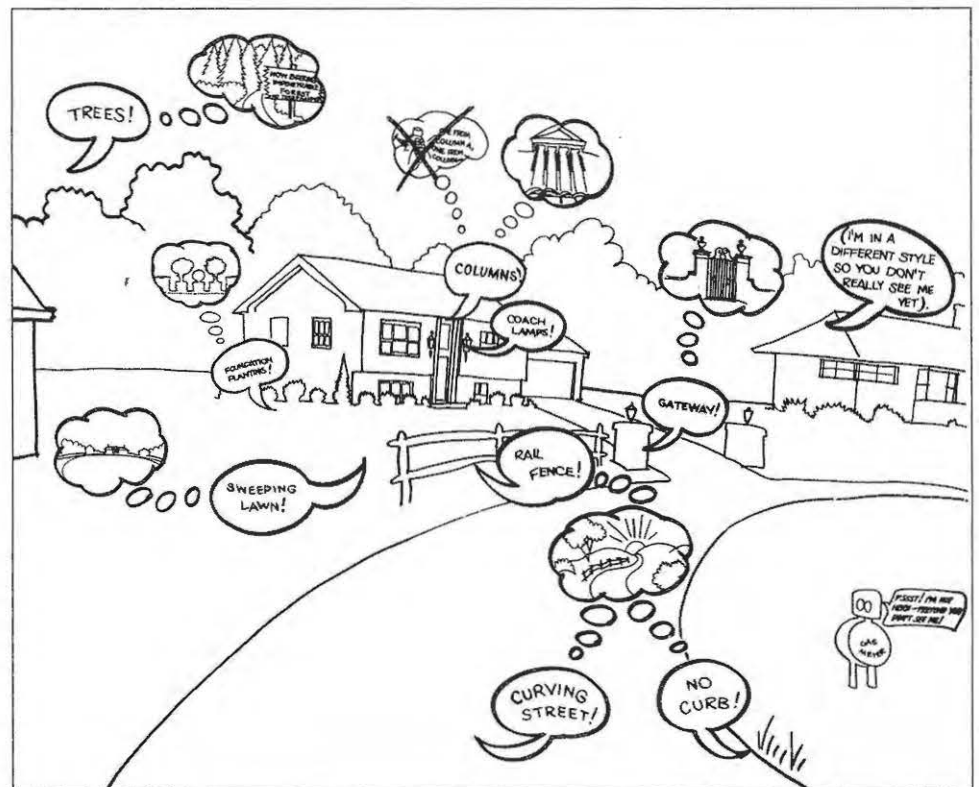
I vores seneste bog, der hedder *Architecture as Sign rather than Space* [udkommer på Harvard University Press] sammenholder jeg pragmatisme med manierisme – i mine øjne er manierismen en parallel til pragmatismen.“

DSB: „Jeg mener også, at man kan forbinde de to. Manierismen blev opfattet som neurosens og dekadencens arkitektur. Men i virkeligheden, hvor man arbejder med mange systemer på én gang, som for eksempel i byplanlægning eller i komplekse projekter hvor mange forskellige systemer krydser hinanden, kan man ikke følge alle regler for samtlige systemer, fordi de er i konflikt med hinanden. At bryde nogle af de overlappende systemers regler for at få helheden til at fungere, er efter min mening en pragmatisk holdning. Manierist af pragmatisk årsager!“

– *Hvad sker der med den kritiske tradition i denne 'ny-pragmatisk' omfavelse af hverdagslivet og forbrugerkulturen? Hvor er spørgsmålet om fagets etiske forpligtelse henne i denne sammenhæng?*

RV: „For det meste tænker jeg ikke på pragmatisme i forbindelse med vores interesse for det generiske – der er selvfølgelig en sammenhæng, eller en anerkendelse af, at der er en generisk betingelse i pragmatismen.“

DSB: „Påstanden om, at man mister sin kritiske sans ved at kigge på dagliglivet, er interessant, fordi vi oprindeligt sagde (og her blev vi bakket op af sociologer), at det er meget arrogant at definere andre menneskers liv som dårlig smag eller dårlig arkitektur. En arrogance som endda medfører sociale problemer. Hvad vi mente var, at kaos er en orden, som vi ikke har forstået endnu, og der er derfor en pointe i at udskyde eventuelle domme, fordi vi måske først senere vil forstå tingene ud fra de rette forudsætninger. Man holder ikke op med at være kritisk, men udvikler en ny form for kritik, der sætter én bedre i stand til at træffe beslutninger, som ikke baserer sig på forældet poesi. Det betyder, at

man kan skabe en kritik baseret på virkeligheden i stedet for et forkvaklet ønske om at skabe et formelt liv.“

– *Jeg vil gerne vende tilbage til spørgsmålet om det, I har kaldt for konflikten mellem 'er og bør være' – mellem en ideel fordring og virkelighedens muligheder. Kritikerne af pragmatismen påstår, at det ikke er nok at forstå byen, som den er, man er også nødt til at se på, hvad den bør være. Fejringen af det moderne bylandskab, denne beundring af dagliglivet og fascinationen af de folkelige betingelser, synes at have varet så længe, at der nu stilles krav om en mere politisk stillingtagen.*

DSB: „Amerikanere vil nok sige, at politik er det muliges kunst, og hvis man søger at opnå en ny norm, er det nødvendigt at kende de eksisterende betingelser for at komme videre. Selvfølgelig kan man godt være polemisk og have visioner, men hvis man ønsker at forandre noget, må man begynde med realiteterne. Ellers er man socialt uansvarlig – taler om de store linier, men kommer ingen vegne. Min holdning er, at denne politiskvidenskabelige debat handler om, hvor langt 'bør være' – den ideelle fordring –

befinder sig fra 'er' – eller virkelighedens betingelser. Den indbyrdes afstand – hvor langt man kan skubbe samfundet – afhænger af samfundet i sig selv og hvor godt man kender det. Jeg mener derfor, at de urbanister og arkitekter, som mener, de har stærke visioner, kæmper samme kamp som den, der forsøger at få vand til at løbe op ad bakke. De er derfor nødt til især at være socialt begavede, men har sjældent held med det og er derfor nødt til at handle mere pragmatisk.“

– *Ser I en sammenhæng mellem mesterværket og ønsket om altid at vise, hvordan samfundet 'bør være'?*

DSB: „Ja, på den måde arkitekter ser på arkitekturhistorien. Men hvis man taler med f.eks. den tysk/amerikanske sociolog Herbert Gans, der har været min mentor gennem mange år, siger han: Hvorfor skrives der kun om arkitekturens mesterværker, hvorfor er der ikke nogen, som laver en arkitekturhistorie over dagliglivets bygninger? Det er i virkeligheden det, vi har forsøgt at gøre.“

RV: „I det sidste århundrede var den fremherskende holdning, at man skulle være original eller revolutionerede for

at være rigtig god. Et mesterværk er ifølge den herskende konvention revolutionerende. De fleste af de mesterværker, vi holder af, er imidlertid evolutioner, der har udviklet sig fra et eksisterende kunstnerisk formsprog. Selvfølgelig findes der tidspunkter, hvor revolutioner er fornuftige både politisk, kulturelt, arkitektonisk og økonomisk, men til andre tider er der tale om falske revolutioner. Vi er derfor ikke bange for at være evolutionære.“

Byen

– I har talt om, hvad der er sket i Las Vegas i løbet af de sidste 30 år: Byen udviklede sig fra først fra den klassiske amerikanske 'Strip' til den mere iscenesatte og europæiserede 'Boulevard' for til sidst at blive disneyficeret – og er nu igen ved at forvandle sig. Siger det os noget om, hvad vil der ske med den generiske by efter afslutningen af dens klassiske æra vi nu ser?

DSB: „Vi er ikke særlig gode til at forudsige fremtiden – du ved, vi kæmpede jo mod den visionære arkitektur, som altid kun forsøger at se frem. At tale om visioner for år 2020 er nytteløst. (2020 er i forskellige sammenhænge blevet udnævnt som de store visioners horisont – og det er i virkeligheden perifert – men det siger noget om, at fremtiden rykker nærmere. Fremtiden var engang meget længere borte). Det er svært for mig at tale om en generisk by – en generisk bygning, ja – men hvad er en generisk by? Hvad har Tokyo, Shanghai og Philadelphia til fælles, som kan kaldes generisk?

Men der sker nogle interessante ting i de amerikanske byer. Tidligere havde især byerne på østkysten en sort-hvidproblematik. De farvede boede i centrum og de hvide i forstæderne. Det er ved at ændre sig til et langt mere differentieret billede, især i Los Angeles, hvor afro-amerikanere, kinesere, asiater og hispanics er begyndt at flytte til forstæderne. Det betyder, at L.A., der altid har haft flere bykerner ligesom London, er ved at få et centrum, og det betyder, at der er ved at opstå én stor kerne i Philadelphia, hvor motorvejen møder hovedvejen ved bydelen King of Prussia. Fordi der bor så mange millio-

ner mennesker i nærheden af denne kerne bliver den til en enorm shopping strip. Andre steder sker denne udvikling mere spredt, og der opstår en slags potentielle byer, som måske en dag vil vokse sig større end King of Prussia. Der er ikke tale om en total erodering af landskabet, men om en ny balance, som jeg ikke kan se et klart mønster i – kun enkelte komponenter.“

– I Danmark opstår disse strips overalt langs alle hovedfærdselsårer i de store byer, så det er interessant for os at finde ud af, om vi stadig kan lære af Las Vegas. Kan vi projicere det, der er sket i Las Vegas i løbet af de sidste 30 år, over på, hvad der skal til at ske i Europa?

DSB: „Man kan måske godt bruge det som eksempel, men man er nødt til at forstå sit eget samfund og dets økonomiske struktur for at kunne gætte på, om vi gennemlever de samme faser. Men det handler især om, hvem der kontrollerer vejene, og hvem der kontrollerer planlægningen langs vejene. Her i landet er der en enorm vejbygningsindustri, og hvis vejsystemet var bundet sammen med det nationale forsvarssystem i et fælles netværk, ville der opstå et nyt indkøbscenter ved hvert motorvejskryds – eller i det mindste fire tankstationer hvert sted. Man er nødt til at se på den måde, samfundet er skruet sammen på, for at kunne komme med bud på, hvor langt det vil udvikle sig, og sætte normer for, hvor langt det skal udvikle sig.“

– Grunden til, at jeg stillede spørgsmålet, er at Rem Koolhaas spurgte om det samme i et tidligere interview – men I svarede ikke på det: Hvad kan Europa lære af Las Vegas' kommercielle formsprog?

DSB: „Vi har altid sagt, at vi ikke nødvendigvis mener, at Europa skal gøre det samme som Amerika. Det amerikanske eksempel kan fungere som en slags anskuelsesundervisning eller som advarsel. Europa vil blive underlagt det samme pres som Amerika, men Europas måde håndtere globaliseringsforandringerne på vil helt givet medføre forandring.“

– Skal vi lovprise 'The Strip' i Danmark?

DSB: „Jeg synes I skal lovprise kreativitet og menneskelig mangfoldighed, altså både de fattiges, middelklassens og almindelige menneskers såkaldte vulgære smag, og i dette kreative billede passer 'The Strip' godt ind. Jeg mener, I skal lære dens styrker og forstå, hvem der har fordel af den, men også hvem der ikke har det, og så finde en passende vej frem.“

RV: „Jeg mener, at det værste, der er sket i løbet af de sidste 50 år, er fortsættelsen af den modernistiske tradition inden for planlægning og arkitektur – den abstrakte form og det abstrakte rum. Vi mener, det handler om kommunikation, ikke om rum. Arkitekter bør holde op med at forsøge at tænke industrielt og abstrakt. Hovedsagen er at vende tilbage til et fagligt miljø, der indser vigtigheden af kommunikation.“

– Shopping centrene i Danmark er fyldt med mennesker – folk stemmer så at sige med fødderne ...

DSB: „I Amerika vil de traditionelle hovedgader – Main Street – aldrig tage

kampen op med indkøbscentrene om markedsandele, for de sidstnævnte er anlagt med henblik på at holde priserne nede. Det betyder, at lavindkomstgrupperne, som plejede at handle på hovedgaden, tager til indkøbscentrene i stedet for, og det medfører igen, at hovedgaden forbliver tom, indtil man finder en økonom eller regionalplanlægger, der elsker gamle bygninger, som er i stand til se markedet i et større perspektiv, og som putter nye funktioner ind i de gamle bygninger, der så vil tiltrække en anden befolkningsgruppe.“

– *Har I videreført Jane Jacobs-holdningen i jeres arbejde, eller har I arbejdet i en anden retning med stadig hensyntagen til de emner, der karakteriserer moderne urbanisme, altså historiens betydning, værdien af det, der opstår i det almindelige liv, og inspirationen fra de mennesker, der bor i byen? Hvor vigtig er jeres anerkendelse af bilen og trangen til at bevæge sig individuelt over store afstande, i forhold til Jacobs' anderledes fokus?*

DSB: „Jacobs brugte sin model på gamle østkystbyer, og sådan ser hele Amerika ikke ud. Den variation og mangfoldighed, hun fandt i de store østkystbyer, er kun én blandt mange urbanitetsformer, og hendes holdning om, at alle skal leve i overensstemmelse med dette særlige forbillede, er ikke rigtig. Man er nødt til at se på bilen som en mulighed for mange mennesker, og derfor kan man ikke bare sige, at hilen kun medfører udgifter og ingen fordele. For eksempel bliver turen til og fra arbejde mindre besværlig med bil, ikke mere besværlig. Det tror jeg ikke, hun har indset.“

RV: „Jeg er enig med Denise i, at Jacobs fremhævede østkystbyerne uden at indtænke byer af Las Vegas' type, hvor bilen har stor betydning. Hun var god til at reagere mod de fodgængerfjendtlige tendenser i den modernistiske byplanlægning – Corbusiers Ville Radieuse var en smuk park, men der var ikke mulighed for et aktivt byliv med boligblokke så langt fra hinanden – ved at gennemføre god gammeldags kommunikation – en form for kommunal 'kommen-

Las Vegas i dens klassiske æra, „Learning from Las Vegas“.

Facadestudie af Stardust Hotel ved Disneyland Paris. VBSBA.

'The Strip' er arketyper på den amerikanske main street, „Learning from Las Vegas“.

hinanden-ved'. På den anden side var det også for meget af det gode – oversentimentalt – og udviklingen går nu den anden vej igen.“

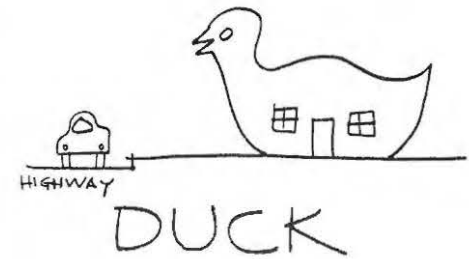
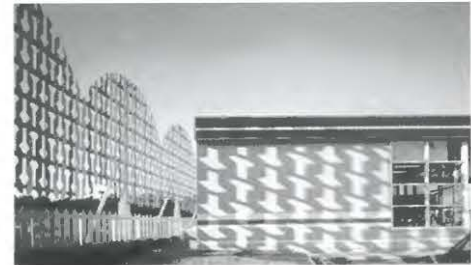
– *Det bringer spørgsmålet om ny-urbanismen op. Hvordan har I det med den?*

DSB: „Argumenterne lyder, at koncentration og tæthed vil afhjælpe forureningen. Men overbefolkning medfører også forurening, og jeg har ikke lyst til bare at bygge en bedre 'musefælde' for den øvre middelklasse. Jeg er meget mere interesseret i andre aspekter af boligproblematikken, fra boligbyggeri som et regionalt økonomisk fænomen, som markedsfænomen, men også boliger som arkitektonisk disciplin: Boligen anskuet for sin egen skyld, som prototype.“

Vi er nødt til at tænke på boliger, der er til at betale – som samtidig er med til at afhjælpe forureningen. Det er formodentlig en god idé at bygge nyt i de gamle bycentre, fordi infrastrukturen allerede findes, men det løser bare ikke hele boligproblemet. At skaffe boliger til lavindkomstgrupper er et meget stort problem.“

– *Tilbage i 20'erne og 30'erne var der stor tiltro til planlægning som samfundsmæssig problemløser. Nu er situationen den modsatte, planlægningen er erklæret død af blandt andre Rem Koolhaas. Hvad er jeres mening om det?*

DSB: „Rem Koolhaas er bare blevet påvirket af det amerikanske syn på planlægning – og bare fordi han har erklæret den for død, betyder det ikke, at den er det. Her i landet er der et andet syn på planlægning, og på hvordan den skal udmøntes. Det er et faktum, at planlægning som et offentligt anliggende, hvor eksperter træffer beslutninger på vegne af almindelige mennesker, aldrig har været accepteret i Amerika. Et eksempel: Levittown er et direkte sidestykke til alment og socialt boligbyggeri i England og Europa. Forskellen er, at det blev gennemført ved at give lånestøtte til hjemvendte soldater. I England ville man have brugt pengene til at bygge huset for, i Amerika byggede Mr. William Levitt huset, og en del af bygge-

Walt Disney-tankstation i Orlando, Florida - af VSBA. Foto: Matt Wargo.

Diagram over arkitekturen som 'and', „Learning from Las Vegas“.

summen kom fra de støttede lån, hvorved man hævdede at kunne bygge langt flere boliger. Derved benyttede man kapitalistiske mekanismer for at opnå det, at alle soldater fik en bolig.

Postmodernisme

– „Complexity and Contradiction in Architecture“ er blevet tolket som den postmodernistiske arkitekturens manifest. Hvad siger I til det?

RV: „Emnet var kompleksitet og modsætninger som karakteristika for moderne erfaringer, og holdningen var, at arkitekturen burde anerkende dette i stedet for at være puristisk, ideologisk og minimalistisk. Den minimalistiske æstetikens dominans på det tidspunkt betød at alle huse blev ens. Det var et modulært system, og hogen var en tænkt som en reaktion mod det. Den viste, at der er en manieristisk forståelse i historisk arkitektur. Man misforstod desværre bogens sammenlignende analyse, hvor vi for eksempel viste et barokt kirkeskib til at forklare, hvad vi mente med inflexion? Men det var min fejl, at jeg fremhævede de historiske eksempler i stedet for at bruge dem som paralleller på, hvad jeg mente. Folk troede

nemlig, at jeg gjorde mig til talsmand for en tilbagevenden til en særlig historisk arkitektur.“

– I har aldrig været postmodernister?

RV: „Nej, vi har aldrig været postmodernister.“

– Føler I jer fejlførtolket?

RV: „Ja, min bog bliver konstant fejlførtolket. Min lærer ved Princeton Donald Drew Egbert mente, at titlen på bogen burde være 'Complexity and Contradiction in Architectural Form'; han troede, jeg talte om form, for det gjorde alle på det tidspunkt.

Vi har været fortalere for ægtheden af den traditionelle 'loft'-bygning, en tradition som både italienske paladser, og historiske bygninger på den amerikanske campus er en del af; såvel som fabriksbygninger. For at få den akademiske bygning til at se anderledes ud end fabrikken tilføjer man en smule fanfare i form af en kuppel eller klassisk indgang. Men det er snarere en udvikling af decorationen og symbolikken, end det er udvikling af en distinkt skulpturel form.“

DSB: „Jeg vil gerne vende tilbage til spørgsmålet om postmodernismen, fordi der er endnu et element i den. Vi blev op gennem 60'erne meget begejstrede for hele den sociale bevægelse, og det, vi lavede, var på en måde en fysisk fremstilling af de tanker, som Herbert Gans, Paul Davis og Melvin Webber gav udtryk for, nemlig: 'Arkitekter har et forkert syn på byen, de er fysisk forudindtagede, og hvis der er et problem i en by, foreslår de en fysisk løsning. Nogle gange er der imidlertid brug for en ikke-fysisk løsning – der er brug for penge til uddannelse eller jobtræning.' De følte altså, at arkitekterne pådannede byen et forkert syn på tingene. Arkitekterne fortolkede dette som: 'Vi kan ikke afhjælpe sociale problemer, så vi behøver ikke engang at prøve' – og gav dermed startskuddet til den egocentriske arkitektur: 'Vi vil nyde luksus, fordi sociologerne har befriet os fra at have en social samvittighed.' Det var en fordrejning af, hvad vi sagde – i og med at de blev postmodernister.“